

ACC. NR M. 12151:1-3.

Landskap: *Skåne, Småland* Upptecknare: *Erik Månsson, Glimåkra*

Härad: *Gärds, Ö. Görings, Västra* Berättare: *olika personer; se uppt.*

Socken: *Vittskövle, Glimåkra, Hökensås* Berättarens yrke: *se dess baksida!*

Uppteckningsår: *1952* Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Se omskudor och andra föremål av horn.

s. 1-3. LUF 86.

Skriv endast på denna sida

Luf. 86. Hornskedar och andra föremåla av horn.

I Glimåkra har jag inte bland ett tjugotal tillfrågade över 60 år påträffat någon, som varit med om att använda matskedar av trä.

De tala emellertid om att det fanns förr.

En inflyttad smålänning från Stockaryd i Jönköpings län, träsnidaren T. Stedt. sedan cirka 1912 bosatt i Glimåkra har emellertid berättat att i hans hemtrakt var träskeden vanligast intill sekelskiftet och hornskeden undantaget. Han talar om att ungefär vid första världskriget skedde där övergången direkt från träskedar till plåtskedar. Träskedarna i hans hemtrakt gjordes av päronträ. Detta material saknade smak och blev efter användning alltmera hårt och blankslipat med en yta som glas eller elfenben och fick en vacker svartbrun "smaklig" glans. Dessa skedar voro där en handelsvara, vars ursprung han inte kunde upplysa om. De hade en särdeles konstnärlig form. Han intresserade sig tidigt för träskärning och gjorde själv skedar men lyckades aldrig få rätt trä. En gång gjorde han skedar av häggträ men de behöll alltid sin fräna smak och användes skämtsamt att lägga fram för gäster, som man ville skoja med.

Upptecknaren född i Vittskövle, Gärds härad 1893, använde i sitt hem, relativt burget kontorshem, hornskedar ända till 1903 i vardagslag. fast man till högtidsbruk hade full uppsättning silverskedar.

Alla infödda "glimmare" veta berätta om hornskedens användning långt fram över sekelskiftet både av bönder och torpare. De tycks ha kommit ur bruk mellan 1910 och 1914. De kommo ur bruk samtidigt som man började använda gaffel och individuell servis med porslins tallrikar, som behövde diskas. Förut hade man använt gemensamma matfat för gröt välling, mjölk och "syba". Kött sill och fläsk togs med fingrarna och skars med fällkniv på en trätallrik eller matbräda. Särskilda träskedar för mjölkskumning och förläggning fanns och finnas än i bruk.

Varje hushållsmedlem hade sin särskilda sked, märkt eller särskilt formad eller färgad. Den slickades efter måltiden väl torkades

Luf. 86

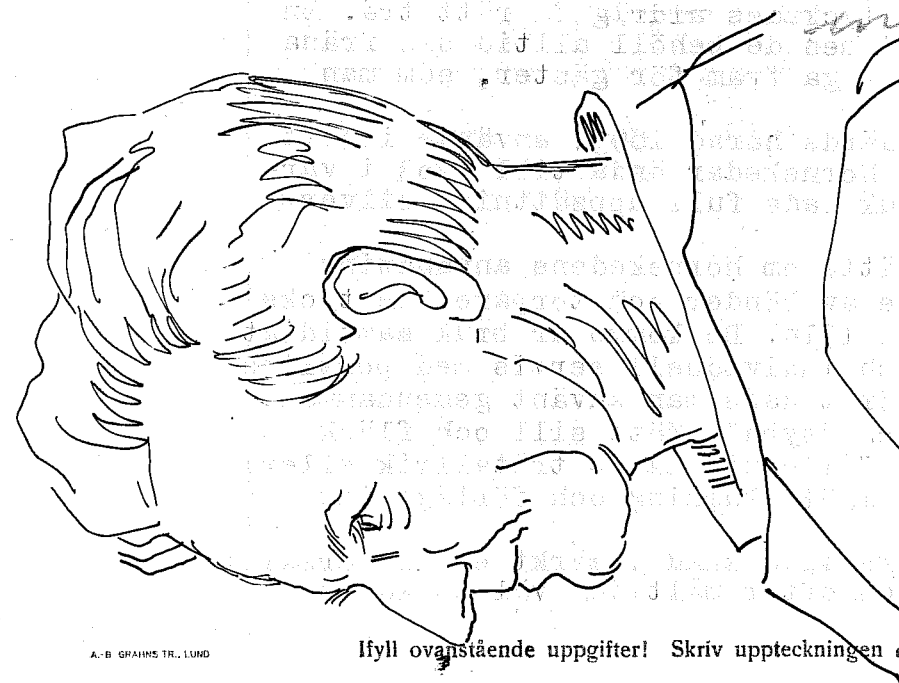
/

Landskap: Skåne Berättare: Johan Stedt.
 Härad: Örnåsa Berättarens yrke: trasmästare
 Socken: Glimåkra Berättarens adress: Glimåkra
 Uppteckningsår: 1952 Född år: 1891 i Ströby församling, Förlöpings län

Upptecknare: Frank Månsson Skolan Glimåkra

Berättare
 Nils Jönsson
 född 1863 i Arhem

samt ett tiotal
 uppfödda glimåkror

J. Stedt.
 Sagomannen
 eller dräskedar
 s. 7. 86.

Luf. 86 blad 2.

torkades

på em"lase" och lades ner på sin plats i "borlådan".

I ett fall berättas, att varje piga skulle använda sked efter en bestämd dräng på gården, där man åt i två matlag, manfolken först. Andra föremål av horn var korvstoppshorn "korvahorn" kruthorn, pulverdosa och knivaskaft. Inköp av hornarbeten skedde på Glimåkra marknad, där de tillhandahölls av särskilda försäljare, antagligen tillverkarna själva. Något namn eller uppgift om sådan har jag inte lyckats utforska. De voro mycket billiga.

Tillverkning. År 1940 antecknade jag följande efter uppgifter av en numera död sagesman smedmästaren Nils Jönsson, född i Kätteboda, Örkeneds församling 1863, sedan 1885 bosatt i Glimåkra. "Malm-Olan" i Tjuöna / Tjuvön/ gjore hornsker, utå kohorn, osahorn, tjyrahorn o bockahorn. Han använde en press av trä i två halvbor med urholkning för fyra eller fem på en gång. Halvorna va ungefär en aln långa och skruvades ihop. Formen var gjord av en "bögebid". /bokträ/. Materialet koktes i vatten tills det blev mjukt. Han talde också om att det värmdes över en ljuslåga. Först klyvdes hornet mitt itu. Två sker i bredd i ett horn. Skaften gjorde han krogeda till höger eller vänsterhänta. Dessutom gjordes en krog i ännen så den inte skulle slänta.

"Ingen gjore såna sker utan Malma-Olan."

Hornen klyvdes med såg i en "skrubänk" "Doj skulle smörjas mä tal /talg/ för o bli mjuga." Han kunde också göra "tudehorn".

Tre kvater långa bockahorn, di lod som ojn trompet. "Blajsa ojn hal fjäringsväj". /Hördes en halv fjärdedels mil./ Di va mässings beslagna i munstycket och användes till att skrämna räva och "fyle" mä. Men byahornen va å mässing.

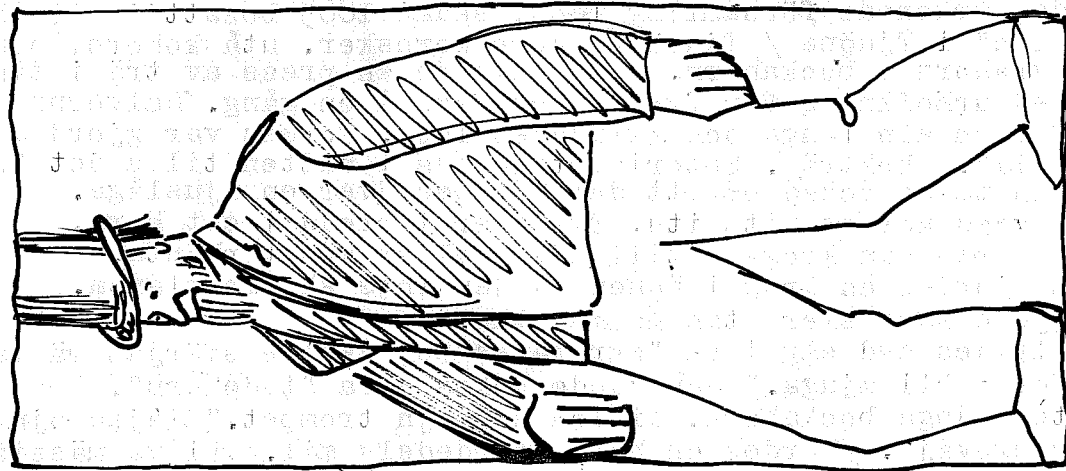
Malm-Olan va en magerlagd skagig gubbe av medellängd som levde i Örkened på 70 och 80 talet men det är länge sen den gubben döe.

Folk kom te honom och fick sker gjorda av egna horn. Men han

2

Landskap: Skåne Berättare: Nils Jönsson
Härad: Ö. Göinge Berättarens yrke: smedmästare
Socken: Glimåkra Berättarens adress: Glimåkra
Uppteckningsår: 1952 Född år 1863 i Örkened församling

Upptecknare: Erik Månsson, Skolan, Glimåkra

Malin - Olav efter
beskrivning

J väg till kyrkan varje söndag "elst" han hade en vil dit.

Luf. 86. blad 3.

Men han

var också på "rev" efter horn i gårdarna, "när di slajta".

Av slaktare och garvare köpte han också horn. Visste int⁴ va han fick för dem "men de va inte pris på nöting".

Hornsker va lide ligare än träjsker men va inte bra te sybesker.

/Antagligen menade han till het soppa./

Doj va galna på plåtskerna när di kom fast, for di brändes i var me mad. Inte många som hade ticka plåtsker för femti år sin.